Tietosuojavaltuutetun toimisto HE 31/2018 vp

Ylitarkastaja Heikki Partanen 11.4.2018

Eduskunnan lakivaliokunta

Hallituksen esitys laiksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä ym.

Tietosuojavaltuutetun toimistolta pyydettynä lausuntona esitän kunnioittavasti seuraavan. Lausunnossa keskitytään esityksen 1. lakiehdotukseen koskien yleislakia henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä.

Yleistä

Kyse on EU:n tietosuojauudistukseen (2016) kuuluvan tietosuojadirektiivin (2016/680) yleisestä kansallisesta implementoinnista. Kuten HE:ssä todetaan, EU:n tietosuojauudistuksen tavoitteena on päivittää ja nykyaikaistaa vuoden 1995 tietosuojadirektiiviin ja puitepäätökseen (2008) sisältyneet periaatteet. Jakoa tietosuoja-asetukseen (2016/679) ja tähän tietosuojadirektiiviin pidän onnistuneena, koska asetuksessa säädetään henkilön itsensä myötävaikutuksella käsiteltävistä henkilötiedoista, kun direktiivin puolella on kyse ensivaiheessa rikosoikeudellisesta syyttömyysperiaatteesta johtuvasta viranomaisen velvollisuudesta selvittää rikoksia ja hankkia näyttöä ilman epäilyn myötävaikutusta. Henkilöä koskevan rikostiedon elinkaaren myöhemmät vaiheet liittyvät rangaistusten täytäntöönpanoon ja rikostiedon käyttöön muussa kuin rikosoikeudellisen vastuun täytäntöönpanossa (kuten turvallisuusselvitykset).

Uudistuksen yksi merkittävimmistä muutoksista on se, että henkilötietojen suojaa ei enää yksinomaan liitetä yksityiselämän suojaan vaan laajemmin yksilön oikeuksiin ja vapauksiin, mitä ne sitten tapauskohtaisesti ovatkaan.

Valmistelusta

Hallituksen esityksen valmisteluvaiheessa tietosuojavaltuutetun toimisto antoi 15.12.2017 päivätyn lausunnon, joka on saatavilla osoitteessa. Hallituksen esityksen jatkovalmistelussa on otettu huomioon joitakin esittämistämme muutosehdotuksista. Seuraavassa tiivistettynä ehdotamme muutokset, joita ei ole kuitenkaan otettu riittävästi huomioon.

Ehdotukset

1. Tietosuojaperiaatteiden systematisoitu esittely (2. luku)

Direktiivin 4 artiklassa on tiivis esittely tietosuojaperiaatteista, joka olisi hyödyllistä esittää sellaisenaan kansallisessa yleislaissa. Periaatteet ovat koko EU:n tietosuojauudistuksen yhteinen ydin. Ne vastaavat asetuksessa (5 artikla) ja direktiivissä niin lukumäärältään kuin sisällöltään pitkälti toisiaan. Sääntö/periaate -jaottelun mukaisesti periaatteet antavat tarvittavaa tapauskohtaista joustoa, kun direktiivin 19 artiklassa ilmaistua riskiperusteista lähestymistapaa sovelletaan.

Hallituksen esityksessä tietosuojaperiaatteet pirstaloituvat esim. 4. 1 artiklan f) alakohdan tietoturvaperiaate ilmenee erillisenä 5. lukuna. Osin ne voivat mennä sekaisin kuten 6 §:ssä, jossa käsitellään käsittelyaikaista tiedon minimoinnin periaatetta (4.1 c) ja käsittelyn kokonaiskeston eli säilyttämisen rajoittamisen periaatetta (4.1 e).

2. Riskiperusteisen lähestymistavan implementointi (14 ja 15 §:t)

Kun direktiivin yhtenä tavoitteena on jäsenmaiden vastaavien viranomaisten yhteistyön ja tiedonvaihdon yhtenäistäminen, tulisi direktiivi kansallisesti implementoida siten, että ainakin yleislakiin rekisterinpitäjän velvollisuudet olisi kirjattu direktiivin 19 ja 20 artikloiden mukaisen riskiperusteisen lähestymistavan mukaisesti, jossa rekisterinpitäjän velvollisuutena olisi kaikkien tietosuojaperiaatteiden tehokas toteuttaminen ottaen huomioon ”uusin tekniikka ja toimenpiteiden toteuttamiskustannukset sekä käsittelyn luonne, laajuus, asiayhteys ja tarkoitukset sekä käsittelyn aiheuttamat todennäköisyydeltään ja vakavuudeltaan vaihtelevat riskit luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille”.

Ehdotuksen 14 §:n mukaan rekisterinpitäjä vastaisi vain laillisuus -periaatteen toteuttamisesta.

3. Pykäkohtaisia ehdotuksia

8 § 1 mom. Eräiden henkilöiden erottaminen toisistaan

Ehdotan direktiivin 6 artiklan henkilöroolityypittelyn lisäämistä sellaisenaan tähän. Lisäys konkretisoisi erilaisia henkilörooleja ja helpottaisi näihin rooleihin liittyviä erilaisten suojattavien oikeuksien ja vapauksien tunnistamista. Tällainen erittely olisi olennainen esimerkiksi 20 §:n tarkoittamassa vaikutustenarvioinnissa.

19 § Lokitiedot

Tässä yhteydessä viittaan em. lausuntoomme ja katson, että lokitiedoista ja niiden käsittelystä tulisi säätää yleisemmin esimerkiksi tietosuojalaissa (HE 9/2018 vp), mutta se vaatisi erillistä jatkovalmistelua.

20 § Tietosuojaa koskevien vaikutustenarviointi

Tässä säännöksessä käsittelyyn liittyvä riskiarvion kuvaus ”saattaa aiheuttaa merkittävän riskin luonnollisen henkilön oikeuksien toteutumiselle” on jäänyt olennaisesti

suppeammaksi kuin direktiivissä ja sen 27.1 artiklassa. Kun direktiivin 27.1. artikla vastaa muuttuvat muuttaen tietosuoja-asetuksen 35.1 artiklaa, ei mielestäni ole mitään syytä eriyttää tätä arviointia asetuksen arvioinnista vaan pitää ne ainakin arviointiperusteiden osalta yhtenäisinä. Ehdotan, että myös näiltä osin sitä, että ehdotuksen riskiarviointikuvaus muutetaan vastaamaan direktiivin 27.1 artiklassa esitettyä muotoilua.

60 § Rangaistussäännökset

Tietosuojalakiesitykseen (HE 9/2018 vp) liittyvää rikoslain 38 luvun 9 §:n muutosta olen arvioinut erikseen 13.3.2018 päivätyssä muistiossa, joka on lähetetty lakivaliokunnalle tietosuojavaltuutetun toimiston kuulemisen yhteydessä.

Direktiivin 23 artiklaa ei ole täysmääräisesti implementoitu. Ehdotuksen 17 § kattaa käyttäjät, jotka toimivat käsittelijän alaisuudessa. Sen sijaan rekisterinpitäjän alaisuudessa toimiviin käyttäjiin ei kohdistu direktiivin 23 artiklan mukaista rajoitusta. Näiltä osin kyse on myös rikosoikeudellisen vastuun perusteista 61 § vaitiolovelvollisuuden (henkilötietojen käsittelyyn osallistunut henkilö) sekä uuden tietosuojarikoksen osalta.